

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA’LIMI
VAZIRLIGI**

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

**MAKTABGACHA, BOSHLANG‘ICH VA MAXSUS TA’LIM
METODIKALARI KAFEDRASI**

**ISHLAB CHIQARISHDAN AJRALGAN HOLDA TA’LIM OLISH
SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH MAKTABGACHA
TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI MALAKA OSHIRISH KURSI
UCHUN “MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIGA O‘ID
ME’YORIY-
HUQUQIY HUJJATLAR”MODULI (1.1.) BO‘YICHA**

Ma’ruza matnlari

Tuzuvchi: A. Sheraliyeva

Andijon 2026

“Tasdiqlayman”

APMM Direktori

T.T.Turg'unov

2026 yil

**MAKTABGACHA, BOSHLANG'ICH VA MAXSUS TA'LIM
METODIKALARI KAFEDRASI**

**ISHLAB CHIQARISHDAN AJRALGAN HOLDA TA'LIM OLISH
SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI MALAKA
OSHIRISH KURSI UCHUN “MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIGA O'ID
ME'YORIY-HUQUQIY HUJJATLAR”MODULI (1.1.) BO'YICHA
O'QUV-USLUBIY MAJMUA**

“KIRITILDI”

“Maktabgacha, boshlang'ich va
maxsus ta'lim metodikalari”
kafedrası mudiri

N.Karimova.

(p.f.f.d.PhD)

2026- yil «___» yanvar

“KELISHILDI”

Akademik faoliyat bo'yicha
direktor o'rinbosari:

O'.Qurbonov.

(Dotsent)

2026- yil «___» yanvar

Ushbu ishchi o'quv-uslubiy majmua kafedraning 2026 yil 5-yanvardagi 1-sonli yig'ilish bayonnomasi bilan ma'qullangan hamda tasdiqqa tavsiya etilgan

MUNDARIJA

I. KIRISH.....	5
II. TEXNOLOGIK XARITA.....	7
III. MA'RUZA MATN VA O'QUV	
MATERIALLAR.....	12
IV. O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TOPSHIRIQ VA TEST	
SAVOLLARI.....	37
V. ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI.....	40

Kirish

Har qanday jamiyatning kelajagi uning intellektual salohiyati, yosh avlodning qanchalik ma'nan va jismonan barkamol bo'lib voyaga yetishiga bog'liq. Maktabgacha ta'lim — uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi va eng muhim bo'g'ini hisoblanib, inson shaxsining shakllanishi aynan shu davrda boshlanadi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ushbu sohani tubdan isloh qilish, qamrov darajasini oshirish va ta'lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi.

Ushbu islohotlarning mustahkam poydevorini esa maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Sohaning huquqiy asosi mustahkam bo'lmasdan turib, ta'lim-tarbiya jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, xususiy sektorni jalb qilish va pedagoglar maqomini oshirish imkonsizdir.

O'rganish obyekti va predmeti:

Mazkur mavzuning o'rganish obyekti — O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini boshqarish va tashkil etish jarayonidir. Predmeti esa ushbu jarayonni tartibga soluvchi qonunlar, farmonlar, qarorlar va idoraviy me'yoriy hujjatlar majmuidir. Maqsad va vazifalar:

Mavzuni yoritishdan asosiy maqsad — maktabgacha ta'lim sohasidagi qonunchilik bazasining mazmun-mohiyatini tahlil qilish va ularning amaliyotdagi ahamiyatini

ko'rsatib berishdan iborat. Buning uchun quyidagi vazifalar belgilab olinadi: "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning maktabgacha ta'limga oid moddalarini o'rganish;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sohaga oid farmon va qarorlari tahlili; "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi va davlat talablarining huquqiy maqomini aniqlash;

Me'yoriy hujjatlarning ta'lim sifatini oshirishdagi rolini yoritish. Nazariy va amaliy ahamiyati:

Mazkur tadqiqot/mavzu maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari, metodistlar va tarbiyachilar uchun ish faoliyatini qonuniy asosda to'g'ri tashkil etishda metodik manba bo'lib xizmat qiladi.

1.1. "Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar" modulining o'quv-mavzu rejasi

	Mavzular nomi	Jami	Ma'ruza	Amaliy
1.	Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar	2	2	
2.	Maktabgacha ta'lim sohasida amalga shirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati	2		2
	Jami:	4	2	2

1.1. "Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar" modulining dasturi

1-Mavzu. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar (2 soat nazariy mashg'ulot)

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar tushunchasi va turlari Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat

siyosatining asosiy yo‘nalishlari Maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari.

2-Mavzu. Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati (2 soat amaliy mashg’ulot)

Maktabgacha ta’lim sohasini rivojlantirish zarurati. Yangi O‘zbekistonning ma’muriy islohotlari doirasidagi maktabgacha ta’lim tizimidagi yangilangan talablar va tamoyillar. Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. Ta’lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish.

1.1.1 mavzuning texnologik xaritasi

Modul	Maktabgacha ta’lim tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar
Ishchi o‘quv rejadagi joyi (tartib raqami)	1.1.1
Dars mavzusi	Maktabgacha ta’lim tizimiga oid me’yoriyhuquqiy hujjatlar
Davomiyligi	2 soat nazariy mashg’ulot

Darsning maqsadi		Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar tushunchasi va turlari Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlari.
Kutilayotgan natija:	Bilim	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar tushunchasi va turlari Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari xaqida ma'lumotlar oladi
	Ko'nikma	Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va majburiyatlarini bilishi va amal qilishi
	Malaka	jarayoni ishtirokchilari, ularning huquq va

		majburiyatlarini bilishi va amal qilishi
Darsning jihozi		
Didaktik materiallar		Tarqatma materiallar, savollar
Ta'limning texnik vositalari		Mavzuga oid slaydlarni namoyish qilish uchun texnik vositalar (AKT), flipchart, A-4, marker
Dars mazmuni		

T.r.	Bosqichlar	vaqt	Metod va faoliyatning tavsifi
1	Tashkiliy	2 daqiqa	Tinglovchilar davomati va auditoriyani darsga tayyorligi aniqlanadi
2	Tinglovchilarning tayyorgarlik darajalarini aniqlash	5 daqiqa	Mavzu yuzasidan savol-javoblar o'tkaziladi (aqliy hujum) .
3	Mavzuni reja asosida yoritish	40 daqiqa	I.Kirish 1.Dastur va uning tuzilishi Reja: 1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari. 2. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar tushunchasi va turlari. 3. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari. 4. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari.
			4. Nazorat savollari va tahlil 5. Adabiyotlar ro'yxati. (Mavzuga tegishli ilmiy ma'lumotlar berish, hayotiy misollar keltirish, tavsiyalar ishlab chiqish)
4	Amaliy topshiriqlar	25 daqiqa	Davra suhbat, bahs-munozara, o'zaro tajriba almashish

5	Nazorat	3 daqqa	Mustaqil ish topshiriqlari
6	Darsning yakuni	5 daqqa	Xulosa (savol –javob, fikr-mulohazalar va takliflar)

1.1.2 mavzuning texnologik xaritasi

Modul	Maktabgacha ta’lim tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar
Ishchi o‘quv rejadagi joyi (tartib raqami)	1.1.2
Dars mavzusi	Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati
Davomiyligi	2 soat amaliy
Darsning maqsadi	Maktabgacha ta’lim sohasini rivojlantirish zarurati. Yangi O‘zbekistonning ma’muriy islohotlari doirasidagi maktabgacha ta’lim tizimidagi yangilangan talablar va tamoyillar. Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. Ta’lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish.

Kutilayotgan natija:	Bilim	Maktabgacha ta’lim sohasini rivojlantirish zarurati. Yangi O‘zbekistonning ma’muriy islohotlari doirasidagi maktabgacha ta’lim tizimidagi yangilangan talablar va tamoyillar	
	Ko‘nikma	Maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyatini tushunib foydalanish	
	Malaka	Amaliy topshirir bilan ishlash Ta’lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish.	
Darsning jihozi			
Didaktik materiallar		Tarqatma materiallar, savollari	
Ta’limning texnik vositalari		Mavzuga oid slaydlarni namoyish qilish uchun texnik vositalar (AKT), flipchart, A-4, marker	
Ta’limning texnik vositalari		Mavzuga oid slaydlarni namoyish qilish uchun texnik vositalar (AKT), flipchart, A-4, marker	
Dars mazmuni			
T.r.	Bosqichlar	vaqt	Metod va faoliyatning tavsifi
1	Tashkiliy	2 daqiqa	Tinglovchilar davomati va auditoriyani darsga tayyorligi aniqlanadi
2	Tinglovchilarning tayyorgarlik darajalarini aniqlash	5 daqiqa	Mavzu yuzasidan savol-javoblar o‘tkaziladi (aqliy hujum) .
3	Mavzuni reja asosida yoritish	40 daqiqa	I.Kirish

			1.Dastur va uning tuzilishi Reja: 1. Maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirish zarurati. 2. Yangi O'zbekistonning ma'muriy islohotlari doirasidagi maktabgacha ta'lim tizimidagi yangilangan talablar va tamoyillar. 3. Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. 4. Ta'lim-tarbiya jaerayonini modernizatsiya qilish. 4. Nazorat savollari va tahlil 5. Adabiyotlar ro'yxati. (Mavzuga tegishli ilmiy ma'lumotlar berish, hayotiy misollar keltirish, tavsiyalar ishlab chiqish)
4	Amaliy topshiriqlar	25 daqiqa	Davra suhbatlari, bahs-munozara, o'zaro tajriba almashish
5	Nazorat	3 daqiqa	Mustaqil ish topshiriqlari
6	Darsning yakuni	5 daqiqa	Xulosa (savol –javob, fikr-mulohazalar va takliflar)

1.1. O'quv moduli: Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar. (2 soat nazariy)

1.1.1.Mavzu: Maktabgacha ta'lim tizimiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar.

Reja:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari.
2. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar tushunchasi va turlari.
3. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari.
4. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT) faoliyati qat'iy belgilangan me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida tartibga solinadi. Bu tizim bolalarning sifatli ta'lim olishi, xavfsizligi va har tomonlama rivojlanishini kafolatlaydi.

Quyida ushbu faoliyatning asosiy ustunlari keltirilgan:

1. Asosiy Qonunchilik Hujjatlari

MTTlar faoliyatini tartibga soluvchi ierarxiya eng yuqori yuridik kuchga ega hujjatlardan boshlanadi:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: Har bir shaxsning ta'lim olish huquqini kafolatlaydi.

"Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun: Bu sohadagi eng asosiy hujjat bo'lib, u MTT turlari, davlat standartlari, tarbiyalanuvchilar va pedagoglarning huquq hamda majburiyatlarini belgilab beradi.

"Ta'lim to'g'risida"gi Qonun: Umumiy ta'lim tizimining tarkibiy qismi sifatida maktabgacha ta'limning o'rnini belgilaydi.

2. Davlat Standartlari va Dasturlar

MTTlarda ta'lim mazmuni "shunchaki o'yin" emas, balki davlat tomonidan tasdiqlangan talablar asosida quriladi:

"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi: Bu MTTlar uchun asosiy metodik hujjat bo'lib, bolaning rivojlanish sohalari (jismoniy, ijtimoiy-hissiy, bilish, til va nutq) bo'yicha maqsadlarni belgilaydi.

Davlat talablari: 0 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning rivojlanish darajasiga qo'yiladigan minimal talablar.

3. Tashkiliy-huquqiy shakllar

Bugungi kunda MTTlar faqat davlat tasarrufida emas. Qonunchilik quyidagi shakllarga ruxsat beradi:

MTT turi	Huquqiy asosi
Davlat MTT	To'liq davlat byudjeti va ota-onalar badali hisobiga.
Xususiy MTT	Tadbirkorlik sub'ekti sifatida litsenziya asosida.
DXSH (Davlat-xususiy sheriklik)	Davlat mulki negizida yoki imtiyozli kreditlar asosida.
Oilaviy MTT	Uy sharoitida, yuridik shaxs tashkil etgan holda.

4. Boshqaruv va Nazorat

MTTlar faoliyatini muvofiqlashtirish uchun mas'ul organlar:

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi: Siyosatni belgilaydi va metodik rahbarlik qiladi.

Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik xizmati: Binoning gigiyenik holati va ovqatlanish sifatini nazorat qiladi.

Yong'in xavfsizligi organlari: Bolalar xavfsizligini ta'minlash talablarini qo'yadi.

Muhim eslatma: Har qanday nodavlat MTT faoliyat yuritishi uchun Ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi tomonidan beriladigan litsenziyaga ega bo'lishi shart.

Me'yoriy-huquqiy hujjat (MHH) — bu davlat organlari tomonidan qabul qilingan, barcha uchun majburiy bo'lgan xulq-atvor qoidalarini (huquqiy normalarni) belgilaydigan, o'zgartiradigan yoki bekor qiladigan rasmiy hujjatdir.

Oddiyroq aytganda, bu jamiyatda nima mumkin va nima mumkin emasligini belgilaydigan "o'yin qoidalari" to'plamidir.

1. Me'yoriy-huquqiy hujjatlarning ierarxiyasi

O'zbekistonda hujjatlar bir-biriga bo'ysunish tartibiga ko'ra "zinapoya" tizimini hosil qiladi. Bunda quyi turuvchi hujjat yuqori turuvchisiga zid bo'lishi mumkin emas.

A. Qonun hujjatlari

Bular eng yuqori yuridik kuchga ega:

Konstitutsiya: Davlatning oliy qonuni. Barcha boshqa hujjatlar unga mos kelishi shart.

Konstitutsiyaviy qonunlar: Masalan, saylov yoki referendumga oid.

Qonunlar (Kodekslar): Masalan, Fuqarolik, Jinoyat yoki Mehnat kodekslari.

B. Qonunosti hujjatlari

Qonunlar ijrosini ta'minlash va mexanizmlarini belgilash uchun xizmat qiladi:

Prezident farmonlari va qarorlari: Davlat ahamiyatiga molik masalalarni tartibga soladi.
Vazirlar Mahkamasi (Hukumat) qarorlari: Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalarni boshqarish uchun chiqariladi.

Vazirlik va idoralarning buyruqlari: Masalan, Maktabgacha ta'lim vazirligining muayyan bir yo'riqnomasi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari qarorlari: Viloyat yoki tuman hokimlarining faqat o'z hududi uchun amal qiluvchi hujjatlari.

2. MHHlarning asosiy belgilari

Hamma rasmiy yozishmalar ham me'yoriy hujjat hisoblanmaydi. Buning uchun u quyidagi talablarga javob berishi kerak:

Rasmiylik: Maxsus vakolatli organ tomonidan qabul qilingan bo'lishi.

Umumiylik: Muayyan bir kishiga emas, balki nomuayyan shaxslar doirasiga qaratilgan bo'lishi.

Majburiylik: Hujjatda belgilangan qoidalarni bajarish hammaga shart.

Ko'p marta qo'llanilishi: Qoida bir marta bajarish bilan tugab qolmaydi, u amal qilish muddati davomida doimiy ishlaydi.

3. MHHlarning amal qilish muddati va hududi

Yo'nalish	Tavsif
Vaqt bo'yicha	Hujjat e'lon qilingan kundan yoki unda ko'rsatilgan sanadan kuchga kiradi.
Hudud bo'yicha	Butun mamlakat bo'ylab yoki faqat ma'lum bir hududda (masalan, Toshkent shahrida).

Shaxslar bo'yicha	Barcha fuqarolarga yoki ma'lum guruhga (masalan, faqat tadbirkorlarga).

Eslatma: O'zbekistonda barcha MHHlar Lex.uz (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi) platformasida e'lon qilinadi. Agar hujjat rasmiy e'lon qilinmagan bo'lsa, hech kim uni bajarmagani uchun javobgar bo'lmaydi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya jarayoni shunchaki bolalarga qarab turish emas, balki muayyan fundamental prinsiplar (tamoyillar) asosiga qurilgan tizimdir. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonunining 5-moddasida ushbu prinsiplar aniq belgilab qo'yilgan.

Quyida ushbu prinsiplarning mazmun-mohiyati bilan tanishishingiz mumkin:

1. Har bir bola uchun ta'lim olish imkoniyatining tengligi

Ushbu prinsipga ko'ra, bolaning kelib chiqishi, ijtimoiy holati, tili yoki yashash joyidan qat'i nazar, barcha bolalar bog'chaga borish va ta'lim olishda teng huquqqa ega. Davlat barcha uchun bir xil boshlang'ich imkoniyatlarni yaratishni o'z zimmasiga oladi.

2. Har bir bolaning huquqlari, erkinliklari va qadr-qimmatini himoya qilish

MTTlarda bolaga shaxs sifatida qaraladi. Unga nisbatan har qanday jismoniy yoki ruhiy tazyiq o'tkazish qat'iyan man etiladi. Bolaning qiziqishlari va xohishlari inobatga olinadi.

3. Ta'lim-tarbiya jarayonining uzluksizligi va izchilligi

Maktabgacha ta'lim — bu ta'limning birinchi bo'g'ini. U keyingi bosqich, ya'ni maktab ta'limi bilan uzviy bog'liq bo'lishi kerak. Bog'chada olingan bilim va ko'nikmalar maktabda davom ettiriladi.

4. Bolaning rivojlanishi uchun ustuvorlik

Ta'lim jarayonida asosiy e'tibor quyidagilarga qaratiladi:

Jismoniy rivojlanish: Sog'lom turmush tarzi va harakatli o'yinlar.

Intellectual rivojlanish: Mantiqiy fikrlash va dunyoqarashni kengaytirish.

Ijtimoiy-hissiy rivojlanish: Tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganish.

5. Ta'lim-tarbiya shakllari va usullarining xilma-xilligi

Har bir bola o'ziga xos. Shuning uchun MTTlarda turli metodikalardan (o'yinlar, loyihalar, interaktiv usullar) foydalaniladi. Ta'lim faqat partada o'tirib dars qilishdan iborat emas, u asosan o'yin shaklida tashkil etiladi.

6. Oila va MTTning hamkorligi

Bolani tarbiyalashda faqat bog'cha mas'ul emas. Oila va MTT doimiy muloqotda bo'lishi, ota-onalar farzandining rivojlanish jarayonida faol ishtirok etishi shart deb hisoblanadi.

Prinsiplarning amaliyotdagi ahamiyati

Prinsip	Amaldagi ko'rinishi
Insonparvarlik	Bolaning xohish-irodasini hurmat qilish.
Vatanparvarlik	Milliy qadriyatlar va an'analarni o'rgatish.
Demokratiklik	Ta'lim jarayonida bolaning faol ishtiroki.

Inklyuzivlik	Imkoniyati cheklangan bolalarni sogʻlom tengdoshlari bilan birga oʻqitish.

Qiziqarli fakt: Oʻzbekiston qonunchiligiga koʻra, maktabgacha taʼlim va tarbiya davlat tomonidan majburiy emas (faqat maktabga tayyorlov guruhi — 6 yoshdan 7 yoshgacha boʻlgan davr bundan mustasno boʻlishi mumkin), lekin davlat uni tashkil etishni oʻz zimmasiga oladi.

Maktabgacha taʼlim va tarbiya sohasidagi davlat siyosati — bu shunchaki bogʻchalar qurish emas, balki mamlakatning intellektual salohiyatini poydevordan boshlab shakllantirishga qaratilgan strategik yoʻnalishdir.

Oʻzbekiston Respublikasining "Maktabgacha taʼlim va tarbiya toʻgʻrisida"gi Qonuniga muvofiq, ushbu sohadagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari quyidagilardan iborat:

1. Har bir bola uchun taʼlimning ochiqligi va tengligi

Davlat har bir bolaning, uning jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi va sogʻligʻidan qatʼi nazar, maktabgacha taʼlim olishga boʻlgan huquqini kafolatlaydi. Bu yoʻnalishda:

Qishloq joylarda yangi MTTlar barpo etish.

Kam taʼminlangan oilalar uchun imtiyozlar tizimini joriy qilish.

2. Maktabgacha yoshdagi bolalarni taʼlim bilan qamrab olishni kengaytirish

Bu davlatning eng ustuvor vazifalaridan biri. Maqsad — bogʻcha yoshidagi barcha bolalarni (ayniqsa 6 yoshli bolalarni majburiy bir yillik maktabga tayyorlov bilan) tizimga jalb qilishdir.

3. Ta'lim va tarbiya jarayoniga investitsiyalarni jalb qilish

Davlat nafaqat o'z byudjetidan mablag' ajratadi, balki xususiy sektorni ham rag'batlantiradi:

DXSH (Davlat-xususiy sheriklik): Tadbirkorlarga bog'cha qurish uchun imtiyozli kreditlar va yer maydonlari berish.

Soliq imtiyozlari: Nodavlat ta'lim muassasalari uchun beriladigan yengilliklar.

4. Inklyuziv ta'limni rivojlantirish

Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni jamiyatdan ajratmaslik siyosati:

Bolalarning o'z tengdoshlari bilan birga oddiy bog'chalarda o'qishi uchun sharoit (panduslar, maxsus uskunalar) yaratish.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun korreksion guruhlar tashkil etish.

5. Zamonaviy texnologiyalar va metodikalarni joriy etish

Ta'lim jarayonini eskirgan usullardan voz kechib, innovatsion yondashuvlarga o'tkazish:

Raqamlashtirish: "Bolalar bog'chasi" (EMIS) axborot tizimi orqali navbatga turish va davomatni nazorat qilish.

Xalqaro tajriba: Janubiy Koreya va boshqa rivojlangan davlatlar tajribasi asosida o'quv dasturlarini yangilash.

6. Kadrlar salohiyatini oshirish

Sifatli ta'limni faqat kuchli mutaxassis bera oladi. Shuning uchun davlat: Tarbiyachilarning oylik ish haqini bosqichma-bosqich oshirmoqda. Pedagoglarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirmoqda.

Davlat siyosatining asosiy ko'rsatkichlari

Yo'nalish	Maqsad
Qamrov darajasi	Bolalarni bog'cha bilan qamrab olishni 80-90% ga yetkazish
Sifat nazorati	Davlat standartlariga muvofiqlikni doimiy tekshirish.
Sog'lom ovqatlanish	Bog'chalarda autsorsing tizimi orqali sifatli taom berishni yo'lga qo'yish.

Muhim: Davlat siyosatining pirovard maqsadi — bolani maktabda muvaffaqiyatli o'qishi va kelajakda komil inson bo'lib yetishishi uchun mustahkam poydevor yaratishdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida (MTT) ta'lim-tarbiya jarayoni shunchaki bir tomonlama bilim berish emas, balki bir nechta tomonlarning o'zaro hamkorligidan iborat tizimdir. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra, bu jarayonning asosiy ishtirokchilari aniq belgilangan.

Guvohi bo'lganimizdek, bu jarayon "Uchburchak" modeliga asoslanadi: Bola — Otaona — Pedagog.

1. Tarbiyalanuvchilar (Bolalar)

Jarayonning markaziy figuralari. Ularning huquqlari davlat himoyasida:

Asosiy huquqi: Hayoti va sog'lig'i muhofaza qilinishi, kamsitishlarsiz ta'lim olish.

O'ziga xosligi: Bolalar faqat bilim oluvchi emas, balki ta'lim jarayonining faol sub'ektlaridir (o'yinlar va mashg'ulotlar orqali).

2. Pedagog xodimlar

Ta'lim sifatini ta'minlovchi asosiy kuch. Bularga quyidagilar kiradi:

Tarbiyachilar va yordamchi tarbiyachilar: Bevosita guruhlarda ishlovchi mutaxassislar.

Metodistlar: Ta'lim mazmunini rejalashtiruvchi kadrlar.

Tor doiradagi mutaxassislar: Musiqa rahbari, jismoniy tarbiya yo'riqchisi, logoped, psixolog.

Vazifasi: Bolaning rivojlanish darajasini kuzatish va individual yondashuvni ta'minlash.

3. Ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar

Qonunchilikka ko'ra, ota-onalar bolaning birinchi tarbiyachilari hisoblanadi. Ularning ishtiroki quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Hamkorlik: MTT ma'muriyati bilan doimiy aloqada bo'lish.

Kuzatuv: Ta'lim sifati va bolaning ovqatlanish tartibini nazorat qilishda qatnashish huquqi.

Qo'llab-quvvatlash: Uyda bog'chadagi ta'limiy muhitni davom ettirish.

4. MTT Ma'muriyati va Yordamchi xodimlar

Jarayonning xavfsiz va uzluksiz bo'lishini ta'minlovchi tomonlar:

Direktor: Umumiy rahbarlik va huquqiy javobgarlikni bo'yniga oladi.

Tibbiyot xodimlari: Bolalar sog'lig'ini nazorat qiladi.

Oshxona va xo‘jalik xodimlari: Sanitariya holati va sifatli ovqatlanishga mas’ul.

Ishtirokchilar o‘rtasidagi munosabatlar ierarxiyasi

Ishtirokchi	Asosiy mas’uliyati
Pedagog	Davlat dasturi asosida sifatli ta’lim berish.
Ota-ona	Bolaning jismoniy va ma’naviy rivojlanishi uchun sharoit yaratish.
Bola	O‘z imkoniyati darajasida ko‘nikmalarni egallash va jamoaga moslashish.
Davlat	Xavfsiz muhit va bepul metodik bazani ta’minlash.

Muhim jihat: Maktabgacha ta’limda Kuzatuv kengashlari ham muhim ishtirokchi hisoblanadi. Bu kengash tarkibiga ota-onalar ham kiradi va ular bog‘cha byudjetining sarflanishi hamda direktor faoliyatini baholashda ishtirok etadilar.

Maktabgacha ta’lim va tarbiya jarayoni ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari O‘zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida"gi Qonuni (39-45-moddalar) bilan qat’iy belgilab qo‘yilgan. Bu o‘zaro mas’uliyatga asoslangan zanjir hisoblanadi.

Quyida har bir ishtirokchining asosiy huquq va majburiyatlari keltirilgan:

1. Tarbiyalanuvchilar (Bolalar) ning huquqlari

Bolalar jarayonning eng kichik, ammo eng muhim ishtirokchilaridir. Ularning faqat huquqlari bor, majburiyatlari esa yosh xususiyatlariga ko‘ra belgilanmaydi.

Sifatli ta'lim olish: Davlat standartlariga mos ta'lim va tarbiya olish.

Xavfsizlik: Hayoti va sog'lig'i uchun xavfsiz muhitda bo'lish.

Himoya: Har qanday shakldagi kamsitish, jismoniy va ruhiy tazyiqlardan himoyalash.

Sharoit: O'yin, dam olish va rivojlanish uchun zarur moddiy-texnika bazasidan foydalanish.

2. Ota-onalar (Qonuniy vakillar)

Ota-onalar bolaning birinchi tarbiyachisi sifatida ham huquqlarga, ham jiddiy majburiyatlarga ega.

Huquqlari	Majburiyatlari
MTT turini va ta'lim tilini tanlash.	Bolaning jismoniy va ruhiy sog'lig'i haqida g'amxo'rlik qilish.
Ta'lim jarayoni va bola rivojlanishi haqida ma'lumot olish.	Bola shaxsini hurmat qilish, unga nisbatan shafqatsiz munosabatda bo'lmaslik.
MTT boshqaruvida (Kuzatuv kengashi orqali) ishtirok etish.	MTT bilan tuzilgan shartnoma shartlarini (masalan, to'lovlarni) bajarish.
Qo'shimcha pullik xizmatlardan foydalanish.	Bola tarbiyasida MTT xodimlariga ko'maklashish.

3. Pedagog xodimlar

Pedagoglarning huquqlari ularning kasbiy nufuzini himoya qilishga, majburiyatlari esa ta'lim sifatiga qaratilgan.

Huquqlari:

Kasbiy erkinlik: Ta'lim uslublari va metodikalarini mustaqil tanlash.

Nufuzni himoya qilish: O'z sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish.

Rag'batlantirish: Mehnatiga yarasha haq olish va mukofotlanish.

Malaka oshirish: Davlat hisobidan bepul malaka oshirish va qayta tayyorlovdan o'tish.

Majburiyatlari:

Davlat dasturini bajarish: "Ilk qadam" dasturi asosida sifatli mashg'ulotlar o'tish.

Axloqiy me'yorlar: Pedagogik etika qoidalariga qat'iy rioya qilish.

Xavfsizlikni ta'minlash: Mashg'ulotlar davomida bolaning hayoti va sog'lig'i uchun shaxsan javobgarlik.

Oila bilan hamkorlik: Ota-onalarga maslahatlar berish va bola rivojlanishi haqida ularni xabardor qilish.

4. Maktabgacha ta'lim tashkiloti (Ma'muriyat)

Tashkilot yuridik shaxs sifatida quyidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga oladi:

Sog'lom ovqatlanish: Bolalarni yosh me'yorlariga mos, sifatli ovqat bilan ta'minlash.

Tibbiy xizmat: Tibbiy kuzatuv va profilaktik tadbirlarni tashkil etish.

Shaffoflik: O'z faoliyati va byudjet mablag'larining sarflanishi haqida hisobot berish.

Litsenziya talablari: Belgilangan sanitariya va yong'in xavfsizligi qoidalariga amal qilish.

Eslab qoling: Agar pedagog yoki MTT ma'muriyati o'z majburiyatlarini bajarmasa (masalan, bolaga nisbatan qo'pol munosabatda bo'lsa), ota-onalar yuqori turuvchi organlarga yoki sudga murojaat qilish huquqiga ega.

Nazorat savollari

1-savol: O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim sohasini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlarni yuridik kuchi kamayib borishi tartibida (yuqoridan pastga) sanab bering. Ushbu zanjirda "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi qaysi o'rinda turadi?

2-savol: Maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lgan "Inklyuziv ta'lim" deganda nima tushuniladi va u amaliyotda qanday namoyon bo'ladi?

3-savol MTTda ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi "Uchburchak modeli" (Bola — Ota-ona — Pedagog) qanday ishlaydi? Nima uchun ota-onalar ushbu jarayonning ajralmas ishtirokchisi hisoblanadi?

4-savol: Pedagog xodimlarning kasbiy erkinlik huquqi va ularning bolaning hayoti hamda sog'lig'i uchun shaxsiy javobgarligi o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirib bering. Tarbiyachi o'z uslubini tanlashda nimalarga amal qilishi shart?

5-savol: Bugungi kunda O'zbekistonda MTTlarning qanday tashkiliy-huquqiy shakllari mavjud (masalan: davlat, xususiy va h.k.)? Ularning barchasi uchun umumiy bo'lgan asosiy talab (litsenziyalash va standartlar) nimadan iborat?

Test savollari

1. Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi eng asosiy va to'g'ridan-to'g'ri amal qiluvchi qonun hujjati qaysi?

A) "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun

B) "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun

- C) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
- D) Vazirlar Mahkamasining 802-sonli qarori
2. MTTlarda ta'lim mazmunini belgilovchi asosiy metodik hujjat (davlat o'quv dasturi) qanday nomlanadi?
- A) "Bilimdon"
- B) "Zukkolar"
- C) "Ilk qadam"
- D) "Bolajon"
3. Quyidagilardan qaysi biri maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplariga kirmaydi?
- A) Har bir bola uchun ta'lim olish imkoniyatining tengligi
- B) Ta'lim-tarbiya jarayonining uzluksizligi
- C) Bolalarni faqat pullik asosda o'qitish
- D) Inklyuzivlik (imkoniyati cheklangan bolalarni qabul qilish)
4. Maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi qaysi?
- A) Faqat davlat bog'chalari sonini oshirish
- B) Bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olishni kengaytirish
- C) Xususiy bog'chalarni taqiqlash
- D) Ota-onalar ishtirokini cheklash
5. MTT faoliyatini nazorat qiluvchi "Kuzatuv kengashi" tarkibiga kimlar kirishi mumkin?
- A) Faqat MTT xodimlari
- B) Faqat tuman hokimligi vakillari
- C) Ota-onalar, jamoatchilik va MTT xodimlari
- D) Faqat xorijiy ekspertlar
6. Pedagog xodimlarning asosiy majburiyati qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?
- A) Faqat darsliklar yozish

- B) Bolaning hayoti va sog‘lig‘ini muhofaza qilish, davlat dasturini bajarish
- C) Bog‘cha binosini ta‘mirlash
- D) Ota-onalar uchun tadbirlar tashkil etish (ixtiyoriy)

7. Ota-onalar MTT turini va ta‘lim tilini tanlashda qanday maqomga ega?

- A) Ular bu tanlovda huquqqa ega emas
- B) Bu faqat MTT direktorining huquqi
- C) Bu ota-onalarning qonuniy huquqi hisoblanadi
- D) Faqat tuman ta‘lim bo‘limi ruxsati bilan tanlashadi

8. Nodavlat (xususiy) MTTlar faoliyat ko‘rsatishi uchun qaysi hujjat majburiy hisoblanadi?

- A) Faqat ijara shartnomasi
- B) Maxsus litsenziya
- C) Mahalla fuqarolar yig‘ini tavsiyanomasi
- D) Faqat bank hisob raqami

9. "Inklyuziv ta‘lim" tushunchasining ma‘nosi nima?

- A) Faqat iqtidorli bolalarni o‘qitish
- B) Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni umumiy guruhlarda o‘qitish
- C) Bolalarni faqat chet tillariga o‘rgatish
- D) Bog‘chalarda faqat texnologiyadan foydalanish

10. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim olish qachon majburiy hisoblanadi?

- A) 3 yoshdan boshlab
- B) Hech qachon majburiy emas
- C) Faqat maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh) uchun majburiy bo‘lishi mumkin
- D) 2 yoshdan boshlab

Test kalitlari (To‘g‘ri javoblar):

1-B, 2-C, 3-C, 4-B, 5-C, 6-B, 7-C, 8-B, 9-B, 10-C.

Foydalanilgan adbiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. — Toshkent: "O'zbekiston", 2023-y.
2. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. (O'RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr).
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentyabr).
4. O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarori.
8. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan nashr). — Toshkent, 2022-y.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirining "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining pedagogik kengashi to'g'risidagi namunaviy nizomni tasdiqlash haqida"gi buyrug'i.

10. Shin A.V. Maktabgacha ta'limda boshqaruv va rahbarlik. — Toshkent, 2020.
11. Lex.uz — O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (MHHlarni izlash uchun asosiy manba).
12. Medu.uz — O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy veb-sayti

1.1.2. Mavzu: Maktabgacha ta'lim sohasida amalga ioshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati. (2 soat amaliy) Reja:

5. Maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirish zarurati.
6. Yangi O'zbekistonning ma'muriy islohotlari doirasidagi maktabgacha ta'lim tizimidagi yangilangan talablar va tamoyillar.
7. Maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmunmohiyati.
8. Ta'lim-tarbiya jaerayonini modernizatsiya qilish.

Maktabgacha ta'lim — bu inson kapitalini shakllantirishning eng muhim poydevori hisoblanadi. Bugungi kunda ushbu sohani rivojlantirish shunchaki ijtimoiy loyiha emas, balki mamlakatning strategik kelajagi uchun zaruriy qadamdir.

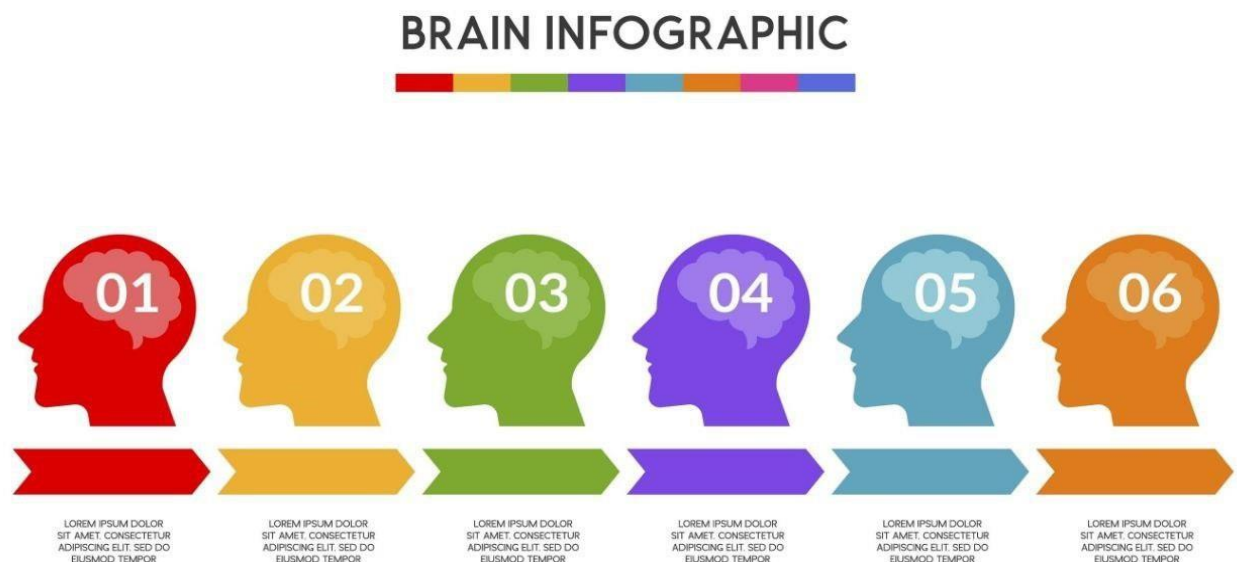
Nima uchun bu soha davlat va jamiyat diqqat markazida bo'lishi kerak? Keling, asosiy sabablarni ko'rib chiqamiz:

1. Intellektual va Psixologik Poydevor

Inson miyasining 85-90% qismi aynan 5-6 yoshgacha bo'lgan davrda shakllanadi. Bu davrda olingan bilim va ko'nikmalar bir umrga muhrlanadi.

Kognitiv rivojlanish: Bolaning mantiqiy fikrlashi va xotirasi aynan bog'cha yoshida faol rivojlanadi.

Ijtimoiylashuv: Tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali bola jamoada ishlash, nizolarni hal qilish

va empatiyani o'rganadi.

2. Maktabga Tayyorgarlik va Ta'lim Sifati

Maktabgacha ta'lim olgan bolalar maktab dasturini o'zlashtirishda boshqalardan sezilarli darajada o'zib ketishadi.

Savodxonlik asosi: Harf va raqamlar bilan tanishish maktabdagi birinchi sinf stressini kamaytiradi.

O'rganishga ishtiyoq: Sifatli bog'cha bolada "o'rganishni o'rganish" ko'nikmasini shakllantiradi.

3. Iqtisodiy Samaradorlik

Nobel mukofoti sovrindori Jeyms Xekman tomonidan isbotlanganidek, maktabgacha ta'limga kiritilgan investitsiya kelajakda eng yuqori foyda keltiruvchi sohadir.

Ko'rsatkich	Natija
Investitsiya foydasi	Har 1 dollarga kelajakda 7-10 dollargacha foyda (jinoyatchilik kamayishi va yuqori daromad hisobiga).
Ota-onalar bandligi	Bog'chalar ayollarning mehnat bozoriga qaytishiga va oila daromadi oshishiga sharoit yaratadi.

4. Ijtimoiy Tenglikni Ta'minlash

Sifatli maktabgacha ta'lim kam ta'minlangan oilalar farzandlari uchun "ijtimoiy lift" vazifasini o'taydi. Bu bolalarning hayotdagi start imkoniyatlarini boy oila farzandlari bilan tenglashtirishga yordam beradi. Sohoni rivojlantirishdagi asosiy vazifalar:

Qamrov darajasini oshirish: Ayniqsa chekka qishloqlarda bog'chalar sonini ko'paytirish.

Kadrlar malakasi: Tarbiyachilarni zamonaviy metodikalar asosida qayta tayyorlash.

Infrastruktura: Bog'chalarni nafaqat bino, balki raqamli texnologiyalar va didaktik o'yinchoqlar bilan ta'minlash.

Xulosa: Maktabgacha ta'limga tikilgan sarmoya — bu millatning genofondiga, uning intellektual salohiyatiga va farovonligiga tikilgan sarmoyadir.

Yangi O'zbekistonning ma'muriy islohotlari doirasida maktabgacha ta'lim tizimi nafaqat boshqaruv jihatidan, balki mazmunan ham tubdan yangilanmoqda.

Islohotlarning markazida "bola manfaati hamma narsadan ustun" degan tamoyil yotadi.

Quyida tizimdagi asosiy yangilangan talablar va tamoyillar keltirilgan:

1. Boshqaruvdagi Ma'muriy Yangilanishlar

Ma'muriy islohotlar natijasida Maktabgacha ta'lim vazirligi va Xalq ta'limi vazirligi birlashtirilib, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tashkil etildi. Bu:

Uzlüksizlikni ta'minlash: Bog'cha va maktab o'rtasidagi ta'limiy "uzilish"ni bartaraf etish;

Yagona standart: Bolani bog'chaning ilk kunidan maktabni bitirguniga qadar yagona pedagogik strategiya asosida tarbiyalash imkonini beradi.

2. Zamonaviy Ta'limiy Talablar

Bugungi kunda bog'chalar shunchaki "bola qarab turiladigan joy" emas, balki shaxsni shakllantirish markaziga aylandi:

O'yinga asoslangan ta'lim (Play-based learning): Bolalarga bilim berish majburiy dars shaklida emas, balki qiziqarli o'yinlar orqali amalga oshiriladi.

Majburiy bir yillik tayyorlov: 6 yoshli bolalarni maktabga bepul va majburiy tayyorlash tizimi joriy etilmoqda (qamrovni 100% ga yetkazish maqsadi bilan).

"Yangi avlod" bog'chalari: 2026-yildan boshlab har bir hududda innovatsion metodikalarga asoslangan, tarbiyachilarga 20% ustama to'lanadigan maxsus bog'chalar tarmog'i yaratilmoqda.

3. Asosiy Tamoyillar

Yangi tizim quyidagi fundamental prinsiplarga tayanadi:

Tamoyil	Mazmuni

Inlyuzivlik	Jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarning sog‘lom tengdoshlari bilan birga ta‘lim olishi.
Individuallashtirish	Har bir bolaning tug‘ma qobiliyati va qiziqishlarini hisobga olgan holda yondashish.
Shaffoflik	Navbatga turishdan tortib, ovqatlanish ratsionigacha "Bog‘cha" boshqaruv axborot tizimi orqali nazorat qilinishi.
Xususiylashtirish va DXSH	Davlat-xususiy sherikchiligi asosida nodavlat bog‘chalar tarmog‘ini kengaytirish.

4. Pedagoglarga Qo‘yiladigan Yangi Talablar

Endilikda tarbiyachilarning nafaqat diplomi, balki kompetensiyasi (amaliy ko‘nikmasi) birinchi o‘ringa chiqmoqda:

Pedagogik mahorat sertifikat: Tarbiyachilarning oylik maoshi ularning malaka toifasi va sertifikatiga qarab tabaqalashtiriladi.

Raqamli savodxonlik: Tarbiyachi zamonaviy AKT vositalaridan foydalangan holda mashg‘ulot o‘tishi shart.

Muhim yangilik: 2026-yil sentabrgacha barcha nodavlat va oilaviy bog‘chalar davlat tomonidan bepul o‘quv-metodik qo‘llanmalar va didaktik materiallar bilan ta‘minlanishi belgilangan.

Maktabgacha ta‘lim sohasidagi islohotlarning tub mazmun-mohiyati — bu shunchaki binolarni ta‘mirlash emas, balki "Inson qadri uchun" g‘oyasi asosida sog‘lom, bilimli va ruhan yetuk avlodni voyaga yetkazishdir. Bu islohotlar O‘zbekistonning uzoq muddatli taraqqiyot strategiyasida "poydevor" vazifasini o‘taydi.

Islohotlarning asosiy yo‘nalishlarini quyidagi bloklarga bo‘lish mumkin:

1. Qamrov darajasini keskin oshirish

Islahotlarning eng koʻzga koʻringan natijasi — bu bogʻcha yoshidagi bolalarni taʼlim bilan qamrab olish koʻrsatkichidir.

Maqsad: 2030-yilga borib qamrovni 100% ga yetkazish.

Yechim: Faqat davlat bogʻchalari hisobiga emas, balki Davlat-xususiy sherikchiligi (DXSH) va oilaviy bogʻchalar hisobiga tarmoqni kengaytirish. Bu tadbirkorlarga imtiyozli kreditlar va subsidiya berish orqali amalga oshirilmoqda.

2. Mazmun va Sifat: "Aqlvoy" va "Ilm yoʻli"

Islahotlar taʼlim mazmunini eskirgan sovet metodikasidan voz kechib, ilgʻor xalqaro tajribaga (Janubiy Koreya, Estoniya, Finlyandiya) oʻtkazishni koʻzda tutadi.

"Ilm yoʻli" dasturi: Bolaning 6 yoshdan 7 yoshgacha boʻlgan davrida maktabga tayyorlov kurslarini tizimli yoʻlga qoʻyish.

Kompetensiyaviy yondashuv: Bolaga shunchaki maʼlumot berish emas, balki unda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muloqot koʻnikmalarini shakllantirish.

3. Pedagoglar maqomini koʻtarish

Sifatli taʼlimni sifati pedagoglarsiz tasavvur qilib boʻlmaydi. Islahotlarning mazmuni tarbiyachini "enaga" darajasidan "professional pedagog" darajasiga koʻtarishdir.

Oylik maoshlar: Maktabgacha taʼlim xodimlarining ish haqi bosqichma-bosqich maktab oʻqituvchilari maoshiga tenglashtirilmoqda.

Malaka oshirish: Tarbiyachilar uchun zamonaviy metodikalar boʻyicha qisqa muddatli va masofaviy kurslar joriy etilgan.

4. Raqamlashtirish va Shaffoflik

Tizimdagi korrupsiya va byurokrtiyaning yoʻqotish islohotlarning muhim qismidir.

"Bog'cha" boshqaruv tizimi: Bolalarni bog'chaga navbatga qo'yish to'liq elektron shaklga o'tdi.

Elektron davomat: Bolalarning bog'chaga kelishi va ovqatlanish xarajatlari onlayn nazorat qilinadi, bu esa budget mablag'larini talon-toraj qilishning oldini oladi.

Islohotlarning kutilayotgan natijasi:

Islohotlar mohiyati quyidagi zanjirni shakllantirishga qaratilgan:

Sifatli bog'cha → **Oson maktab davri** → **Yuqori intellectual salohiyat** → **Kuchli iqtisodiyot**

Xulosa: Bugungi islohotlar — bu 20 yildan keyingi O'zbekiston jamiyatining sifatini belgilab beruvchi strategik investitsiyadir.

Maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish — bu shunchaki yangi texnologiyalarni olib kirish emas, balki ta'limning mazmuni, metodikasi va muhitini zamon talablariga moslashtirish demakdir.

Bugungi kunda ushbu jarayon quyidagi to'rtta asosiy ustun ustiga qurilmoqda:

1. Pedagogik texnologiyalarni yangilash

Eski "ma'ruza" uslubidagi mashg'ulotlardan voz kechilib, bola markazlashgan (Child-centered) yondashuvga o'tilmoqda.

Steam-ta'lim: (Science, Technology, Engineering, Art, Math) — bolalarda kichik yoshdanoq muhandislik tafakkuri va kreativlikni uyg'otish.

Reggio Emilia va Montessori elementlari: Bolaning mustaqilligini rag'batlantirish va atrof-muhitni "uchinchi tarbiyachi" sifatida shakllantirish.

Loyiha usuli: Bolalar biron bir mavzuni (masalan, "Suvning sayohati") bir necha kun davomida tajribalar, rasmlar va o'yinlar orqali o'rganadilar.

2. Raqamlashtirish va AKT (Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)

Modernizatsiya jarayonida raqamli vositalar o'quv jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda:

Interaktiv doskalar va panellar: Mashg'ulotlarni vizual va qiziqarli o'yinlar shaklida o'tish uchun.

Multimedia resurslari: "Aqlvoy" va boshqa turkumdagi rivojlantiruvchi multfilmlar, audio-ertaklar va virtual sayohatlar.

Robototexnika asoslari: Oddiy algoritmlarni o'rgatuvchi o'yinchoq-robotlar orqali mantiqiy fikrlashni o'stirish.

3. Ta'lim muhitini (Infrastruktura) modernizatsiya qilish

Zamonaviy bog'cha — bu bolaning erkin harakatlanishi uchun xavfsiz va kreativ maydon.

Transformatsiya bo'luvchi xonalar: Bir xonaning o'zi ham o'yin, ham uxlash, ham ovqatlanish maydoniga aylana olishi (mobil mebellar yordamida).

Rivojlantiruvchi markazlar: Xonaning "Nutq markazi", "San'at markazi", "Tabiat burchagi" kabi kichik zonalarga bo'linishi.

4. Monitoring va Baholashning yangi tizimi

Modernizatsiya jarayonida bolaning rivojlanishini baholash ham o'zgardi. Endi bolaga "baho" qo'yilmaydi, balki uning shaxsiy o'sish dinamikasi kuzatiladi:

Yo'nalish	Modernizatsiyalashgan yondashuv
Kuzatuv	Tarbiyachi har bir bolaning yutuqlarini maxsus "Kuzatuv xaritasi" (Checklist) orqali qayd etadi.

Portfolio	Bolaning ijodiy ishlari va erishgan natijalari to‘plab boriladi.
Psixologik diagnostika	Bolaning emotsional holati va ijtimoiy moslashuvi doimiy nazoratda bo‘ladi.

Modernizatsiyaning asosiy maqsadi:

Modernizatsiya natijasida bog‘chani bitirayotgan bola quyidagi 4K ko‘nikmalariga ega bo‘lishi lozim:

Kreativlik (Ijodiy yondashuv);

Kritik fikrlash (Tanqidiy tahlil);

Kommunikatsiya (Muloqot qilish); Kooperatsiya (Jamoada ishlash).

Xulosa: Ta’limni modernizatsiya qilish — bu bolani kelajakdagi noma’lum kasblar va texnologik dunyoga ruhan va intellektual jihatdan tayyorlashdir.

Nazorat savollari

1-savol: Nima uchun maktabgacha ta’limga kiritilgan investitsiya (sarmoya) iqtisodiy jihatdan eng yuqori foyda keltiruvchi soha hisoblanadi? Jeyms Xekman nazariyasiga tayanib tushuntiring.

2-savol: Yangi O'zbekistondagi ma'muriy islohotlar doirasida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirliklarining birlashtirilishi ta'lim uzluksizligini ta'minlashda qanday amaliy ahamiyatga ega?

3-savol: Maktabgacha ta'limning zamonaviy tamoyillaridan biri bo'lgan "Inlyuzivlik" va "Individuallashuv" o'rtasidagi farqni va ularning bola rivojlanishidagi rolini izohlab bering.

4-savol: Modernizatsiyalashgan ta'lim jarayonida qo'llaniladigan STEAMta'lim metodikasining an'anaviy ta'lim usullaridan asosiy afzalliklari nimada?

5-savol: Sifatli maktabgacha ta'limni bitirayotgan bola ega bo'lishi lozim bo'lgan 4K ko'nikmalari (Kreativlik, Kritik fikrlash, Kommunikatsiya, Kooperatsiya) deganda nimalarni tushunasiz?

Test savollari

1. Jeyms Xekman nazariyasiga ko'ra, maktabgacha ta'limga tikilgan 1 dollar sarmoya kelajakda necha dollar foyda keltiradi?

- A) 2-3 dollar
- B) 7-10 dollar
- C) 20-25 dollar
- D) 50 dollar

2. Yangi O'zbekistondagi ma'muriy islohotlar natijasida qaysi vazirliklar birlashtirildi?

- A) Maktabgacha ta'lim va Oliy ta'lim vazirliklari
- B) Maktabgacha ta'lim va Xalq ta'limi vazirliklari
- C) Xalq ta'limi va Sport vazirliklari
- D) Adliya va Ta'lim vazirliklari

3. Inson miyasining necha foiz qismi 5-6 yoshgacha bo'lgan davrda shakllanadi?

- A) 30-40%
- B) 50-60%
- C) 85-90%
- D) 100%

4. Maktabgacha ta'limda "Inlyuzivlik" tamoyili nimani anglatadi?

- A) Faqat iqtidorli bolalarni o'qitish
- B) Bolalarni tillar bo'yicha guruhlash
- C) Imkoniyati cheklangan bolalarning sog'lom tengdoshlari bilan birga ta'lim olishi
- D) Bog'chalarni faqat xususiy sektorga berish

5. STEAM-ta'lim texnologiyasi qaysi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi?

- A) Faqat rasm va musiqa
- B) Sport va salomatlik
- C) Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at, Matematika
- D) Adabiyot va til o'rganish

6. Bolaning "4K" ko'nikmalariga qaysi biri kirmaydi?

- A) Kreativlik (Ijodkorlik)
- B) Kritik fikrlash (Tanqidiy tahlil)
- C) Kiberxavfsizlik (Internet xavfsizligi)
- D) Kooperatsiya (Jamoada ishlash)

7. "Aqlvoy" va "Ilm yo'li" dasturlarining asosiy maqsadi nima?

- A) Bolalarga xorijiy tillarni majburiy o'rgatish
- B) 6 yoshli bolalarni maktabga tizimli tayyorlash
- C) Bog'chalarda pullik xizmatlarni ko'paytirish
- D) Faqat sport musobaqalarini o'tkazish

8. Modernizatsiya qilingan bog'chalarda "Transformatsiya bo'luvchi xonalar" deganda nima tushuniladi?

- A) Doimiy rangini o'zgartiruvchi xonalar
- B) Mobil mebellar yordamida turli maqsadlarda foydalaniladigan (o'yin, uyqu, ovqat) xonalar
- C) Faqat kompyuterlar bilan jihozlangan xonalar
- D) Tashqaridan ko'rinmaydigan maxsus xonalar

9. Maktabgacha ta'lim qamrovini 2030-yilga borib necha foizga yetkazish rejalashtirilgan?

- A) 50%
- B) 75%
- C) 90%
- D) 100%

10. "Bog'cha" boshqaruv axborot tizimining asosiy vazifasi nima?

- A) Faqat tarbiyachilarga oylik hisoblash
- B) Navbatga turish va davomat kabi jarayonlarda shaffoflikni ta'minlash
- C) Bolalarga o'yinlar o'rgatish
- D) Binolarning rasmini saqlash

To'g'ri javoblar kaliti:

1-B, 2-B, 3-C, 4-C, 5-C, 6-C, 7-B, 8-B, 9-D, 10-B.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. (2019-yil 16-dekabr, O'RQ-595-son).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. (2023-yil 11-sentabr, PF-158-son).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Yangi O'zbekiston ma'muriy islohotlarini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". (2022-yil 21-dekabr, PF-269-son).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". (2019-yil 8may, PQ-4312-son).
5. "Ilm yo'li" variativ o'quv dasturi. (6-7 yoshli bolalarni maktabga tayyorlash uchun metodik qo'llanma, 2020).
6. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan nashr). Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun asosiy pedagogik hujjat.
7. Shin A.V. "Maktabgacha ta'limni boshqarishda innovatsion yondashuvlar". Toshkent, 2021.
8. Grosheva I.V. va boshqalar. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlari: monitoring va baholash". Metodik qo'llanma.
9. James J. Heckman. "The Productivity Argument for Investing in Young Children". (Inson kapitali va maktabgacha ta'limning iqtisodiy samaradorligi bo'yicha fundamental tadqiqot).
10. UNICEF. "Early Childhood Education: A world-ready child". Global hisobotlar to'plami.

- 11.OECD. "Starting Strong: Early Childhood Education and Care". (Ta'limni modernizatsiya qilish bo'yicha xalqaro standartlar).
- 12.Lex.uz — O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
- 13.Mdo.uz — O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy sayti.
- 14.Ziyonet.uz — Axborot-ta'lim tarmog'i (Maktabgacha ta'lim bo'limi).